

WOJCIECH GÓRSKI

KRONIKA POLSKA

KSIĘGA PIERWSZA

POLSKA PIERWSZYCH PIASTÓW

napisana

na Wielki Jubileusz

TYSIĄCLECIA KRÓLESTWA POLSKIEGO

1025-2025

Skład, projekt graficzny i okładka:

Magdalena Górską

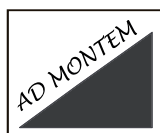
Ryciny Walerego Eljasza-Radzikowskiego

uzyskano z domeny publicznej

Copyright by Wydawnictwo **Ad Montem**

ISBN 978-83-971834-0-7

LUBLIN AD MMXXIV

www.admontem.pl

wydawnictwo@admontem.pl,

tel. 603 071 377

Unoszeni historii

Pasjonatem muzy Klio stałem się w szkole podstawowej. W liceum zafascynowałem się historią Polski w czasach panowania Piastów. W miejskiej bibliotece pedagogicznej w Ustrzykach Dolnych przeczytałem wszystkie dostępne publikacje z tej dziedziny. W liceum zdarzało mi się czytać książki na dość nudnych lekcjach z innych przedmiotów. Czytając ukradkiem książkę Antoniego Gołubiewa *Unoszeni historii* o postaciach X i XI wieku, sam czułem się wtedy uniesiony tą dziedziną wiedzy. Czytanie eseju zostało mi nagle przerwane – profesorka zirytowana moją nieobecnością duchową na jej lekcji, zabrała mi książkę, którą oddała mi dopiero po kilku miesiącach.

Moja sympatia do Piastów została odwzajemniona – na ustnym egzaminie wstępnym na UMCS-ie wylosowałem dość dziwny zestaw, w którym były dwa pytania ze średniowiecza. Odpowiadając na nie, zachwyłem komisję swoim entuzjazmem do wiedzy.

Pół wieku temu nie spodziewałem się, że moja przygoda z Piastami zmaterializuje się po latach w tej postaci. *Kronikę Polską* kończę na śmierci Bolesława Krzywoustego. Ubarwiona legendami, ukazująca ludzkie sukcesy i dramaty, ma wyzwolić emocje, które powinny wzbudzić większe zainteresowanie naszą historią.

Czy dopiszę ciąg dalszy? – Nie wiem. W kolejce do wydania czekają też inne moje książki.

Wojciech Górski

KRONIKA POLSKA

Spis treści:

Prolog.....	7
Rozdział pierwszy: PRZODKOWIE MIESZKA I.....	9
PIAST.....	10
ZIEMOWIT.....	14
LESZEK.....	17
ZIEMOMYSŁ.....	20
Rozdział drugi: MIESZKO I.....	24
Rozdział trzeci: BOLESŁAW CHROBRY.....	39
Rozdział czwarty: MIESZKO II.....	63
Rozdział piąty: BOLESŁAW ZAPOMNIANY.....	70
Rozdział szósty: KAZIMIERZ ODNOWICIEL.....	75
Rozdział siódmy: BOLESŁAW ŚMIAŁY.....	84
Rozdział ósmy: WŁADYSŁAW HERMAN.....	94
Rozdział dziewiąty: BOLESŁAW KRZYWOUSTY.....	104
Epilog.....	120
Wykaz postaci.....	128
Przypisy.....	132

Rozdział drugi:

MIESZKO I

Żeby pośród sąsiadów utrzymać swe państwo,
Zdecydował się wreszcie porzucić pogaństwo

Lecz armia księcia Mieszka z tego właśnie słynie,
Że gdy obcy z drużyną Mieszkową się zmierzy,
Musi mieć trzy tysiące wojsk swoich rycerzy.
– Tylko z tak liczną armią mógłby być spokojny,
Gdyby z wojskami Mieszka chciał stanąć do wojny.

Żydowski syn Jakuba, z kroniki nam znany,
Sprzedał księciu wielbłąda ze swej karawany.
– Wielbłąd ten razem z Mieszkiem do Niemiec wyruszy.
– Cesarz zaś podarunkiem niezwykłym się wzruszy.
...

Kiedy nasz książę Mieszko na Pomorzu władał,
Wichmanowi, Wioletom srogą klęskę zadał,
Wyprawił się na Mieszka margrabia potężny⁶⁷,
Który pragnął osiągnąć cel dalekosiężny
– Podbić Mieszkowe ziemie znad Odry i Warty.
– Wyprawił się więc w czerwcu, w dzień dwudziesty czwarty.
– W sam dzień świętego Jana, po święcie Kupały.
Przeprowadził się przez Odrę i przez ranek cały
Mieszko z bratem Czcioborem toczyli zażarcie
Walkę z wojskiem Hodona. – Gdy poszło natarcie
Na Niemców pod Cedynią⁶⁸ – sam Hodo w popłochu
Rzucił się do ucieczki. – Z nim rycerzy trochu.

Gdy ze skargą na Mieszka do cesarza dotarł,
Zmęczony tą ucieczką, czoło z potu otarł,
Po kolei mu losy bitwy tej przedstawił,
Jak to na polskiej ziemi niedługo zabawił.

Gdy cesarz się zapoznał z finałem tej sprawy,
Jak to nieszczęsny Hodo powrócił z wyprawy,
Wydał rozkaz, by Mieszko na dworze się stawił.
– Księciu Polan dość trudne warunki postawił,
By na znak lojalności wobec państwa jego
Wysłał na dwór cesarski Bolka, syna swego.

Do Gniezna więc pielgrzymi licznie przybywali,
By łask przy jego grobie proszonych doznali.

Gdy nadszedł Jubileusz Tysięcznego Lata,
Różne wieści głoszone o skończeniu świata.
Był to więc czas pokuty, grzechów odpuszczenia.
– Wierni szli na pielgrzymkę, dla swego zbawienia.

Dzięki śmierci Wojciecha i jego świętości
Gniezno często witało niezliczonych gości.
– Sam cesarz Otton Trzeci do Gniezna wyruszył,
Gdyż śmiercią przyjaciela ogromnie się wzruszył.
– Oficjalnie pielgrzymką był cel tej wizyty,
Ale też, przy okazji – honory, zaszczyty
Dla energicznego księcia Bolesława,
Którego za granicą szerzyła się sława.

Uroczystościom zjazdu powagi dodała
Decyzja, aby w Gnieźnie Polska posiadała
Arcybiskupstwo, które Polskę umocniło,
Że całkiem od cesarstwa niezależne było,
Zaś jemu podlegali trzej biskupi nowi:
W Kołobrzegu, Wrocławiu i w starym Krakowie.
Arcybiskupem został Radzim Gaudenty,
Przyrodni brat Wojciecha – prawie jak on święty,
Po śmierci na ołtarze także wyniesiony
– Nie jak jego brat Wojciech, lecz błogostawiony.
...

Cesarz, co rządził całym chrześcijańskim światem,
Bolesława Chrobrego nazwał swoim bratem.
W dowód wielkiej sympatii, uznania, szacunku,
Otton gest ten uczynił po wypiciu trunku,
Którym go Chrobry gościł. – Goście toast wznieśli,
A Otton z Bolesławem szybko na „ty” przeszli.

Lecz i tym razem trafił na wielką przeszkodę,
Bo oto nagle cesarz niemiecki umiera.
– Kończy się dla Chrobrego pokojowa era.

Kiedy syn cesarzowej, z Grecji Teofano¹²⁰,
Umarł nagle w Itali, różnie podawano,
Że młody cesarz Otton, chcąc wyciągnąć diadem,
Z grobowca w Akwizgranie¹²¹, zatrzał się tam jadem.
Kiedy Otton sarkofag Karola otworzył,
Trupi jad śmierć mu zadał – sam jad nagle ożył.
...

Gdy zmarłemu żyjący spokoju nie daje,
Taki porządek świata na ziemi zostaje,
Że żyjący do zmarłych dość szybko przechodzi.
– Losu tego doznają i starzy, i młodzi.
– Gdy uczeni otwarli grób Jagiellończyka,
Každy z nich szybko doznał losu nieboszczyka¹²².
...

A jak było tym razem? – Ta wersja przeważa,
Że gdy Otton porządek niemiecki podważa,
Cały świat chrześcijański chce zjednoczyć sobą,
Nie jest on w kraju Niemców lubianą osobą.

Kiedy Włochów on bardziej, niżli Niemców lubi,
Gdy tą dziwną sympatią wśród dworzan się chlubi,
Gdy klątwa wrogich Niemców zostaje rzucona,
Młody cesarz w Italii bezpotomnie skona.

Trzecia wersja jest także – kto w klątwy nie wierzy,
Musi przyznać, że w gronie dworzan i rycerzy,
Mógł być człowiek, co chciałby zamachu dokonać,
By ów dziwak na tronie musiał szybko skonać.
Kiedy więdźmy moc tajną swych mikstur poznały,
W rycie zaklęć i magii truciznę podały,

Gdy Henryk na Chrobrego podstępnie uderzył,
Bolesław, w odwet państwo na zachód poszerzył:
– Zajął Miłsko, Łużyce. – Do Polski je włączył.
– Z miśnieńskim Ekkehardem¹²⁴ sojuszem się złączył
I córkę Regelindę¹²⁵ za Hermana¹²⁶ wydał.
– Sojusz ten, z Ekkehardem Chrobremu się przydał.

Ekkeharda synowa, która piękna była,
Uznanie i szacunek wśród Miśnian zdobyła,
Bo jej dobroć w pamięci była zachowana.
– Stąd posąg uśmiechniętej małżonki Hermana
Do dziś stoi w Naumburgu, w tamtejszym kościele.
– Takich rzeźb okazałych zostało niewiele,
A Niemcy: „Die lächende Polin” ją nazwali,
Bo jej słowiański uśmiech dobrze pamiętali.
...

Gdy Bolesław na Łabie swą granicę oparł,
Udał się na południe. – Do Dunaju dotarł
I w czasie tej zwycięskiej dla siebie wyprawy
Włączył do Polski Czechy, Słowację, Morawy,
Bo Bolesław do Czechów poproszony został,
Gdy czeski jego kuzyn problemom nie sprostał.
Więc, gdy Bolesław Rudy¹²⁷ okrutnie tam rządził,
Swoich poddanych gnębił, uciskał i sądził,
Kiedy z przeciwnikami krwawo się rozprawił,
Chrobry kazał, by kuzyn na Wawel się stawił.
– Za te czyny Rudemu język uciąć kazał
Oraz oczy wypalić. – Chrobry więc pokazał,
Że w kraju swojej matki rządy on sprawuje.
– Niech nikt przeciwko niemu buntu nie próbuje!
– Że to on jest najwyższym sędzią w czeskich sprawach,
Że to on rządzi w Czechach i bliskich Morawach.

Gdy tak się powiększyło państwo Bolesława,
Gdy rosła jego siła, potęga i sława

Gdy przymierzył się z łuku, by strzelić do zwierza,
Jeleń uciec przed księciem wcale nie zamierza.

– Co więcej, się odzywa całkiem ludzkim głosem,
W niezwykłym uniesieniu, z ogromnym patosem,
Ażeby z Pannonhalmy¹³⁶ relikwię przekazał
Braciom na Łysej Górze. – Drogę mu też wskazał.
– Za jeleniem więc księżę na północ pospieszył,
By cały klasztor mnichów relikwią się cieszył.

Węgrom cenną relikwię papież dał w ofierze,
By Gejza w chrześcijańskiej zdołał wytrwać wierze.

...

Dziś, po tysiącu latach trudno nam ustalić,
Kiedy przybył Emeryk¹³⁷, lecz trzeba obalić,
Rok ów tysięczny szósty – bo może nie wiecie,
Że wtedy królewicza nie było na świecie!

– Lecz nieważne, którego działo się to lata.
– Ważna jest więc relikwia, a nie sama data.

...

Dziś posąg Emeryka stoi przed kościołem¹³⁸.
Polacy oraz Węgrzy czczą Świętego społem,
Bo kiedy księżę Imre z podłej ręki zginie,
Z daru cennej relikwii na wieki zasłynie.

Dziś też na Łysej Górze jeleni jest uznany.
– W godle parku¹³⁹ ów zwierzak został zachowany,
A jeleni świętokrzyski krzyż nosi na głowie.

Dzisiaj już żaden rogacz niczego nie powie.

Jeleń, który prowadził księcia Emeryka,
Podobno węgierskiego używał języka.

– Dziś inna rzeczywistość – obyczaj się zmienia.
– Nie można mówiącego już spotkać jelenia.

...

Przez wrogów z każdej strony okrutnie zgnębiony,
Umarł król – bez korony, władca udręczony.

...

Gdy nieszczęsny nasz Mieszko żywota dokonał,
Pustelnik Andrzej Świerad także w puszczy skonał.
A gdy uczeń Świerada zabity zostanie,
Laur palmy męczeńskiej po śmierci dostanie¹⁷⁷.
Ale w czasach, gdy Mieszko miał wielkie problemy,
Mniej ważni byli mnisi i leśne eremy.

...

Puenta rządów Mieszkowych pozostaje smutna.
– Jest to znana nauczka, przestroga okrutna:
– Jeżeli chcesz pozostać bezpieczny, spokojny
– Z potężnym swym sąsiadem nie prowokuj wojny!
– Co ci z tego, że jesteś świetnym wojownikiem,
Gdy brak ci wyobraźni. – Mądrym politykiem
Został wtedy nazwany Jarosław, książę Rusi.
– Władca na dyplomacji bardziej znać się musi,
Niż ufać swojej armii. – Ojcu się udało
Wychodzić wciąż z opresji, bez uszczerbku, cało,
Lecz naciągnięta struna czasem pęknąć może,
Gdy wszyscy przeciw Tobie, nikt ci nie pomoże.

– Chociaż swoim mniemaniu jesteś Herkulesem,
Skończysz jednak tragicznie, upadniesz z kretesem.
– I Herkules zostanie bezradny jak dupa,
Kiedy się przeciw niemu zmówi wrogów kupa.

Królu Mieszku Lambercie, Kiedy Niemki słały,
Tobie same peany, pochlebstwa, pochwały,
Dałeś się oczarować, uległeś namowie,
Lecz wrogowie ojczyzny byli znowu w zмовie.
– Beztrosko rozwaliłeś mocarstwa fundament.
– Sprowadziłeś na kraj swój cierpienia i zamęt.

Brzetysław porwał z Polski tysiące poddanych
– Wszystkich mieszkańców Giecza¹⁸⁴. Dzisiaj wieś Hedczany,
Koło Pragi jest wioską ludzi z Giecza grodu.

Lud, co chciał żyć bez możliwych, doznał więc zawodu,
Bo władza królów Piastów o poddanych dbała.
Bezpieczeństwo i spokój swym ludziom dawała.

Gdy Czesi nam zabrali uprzednio Morawy,
Brzetysław, kiedy wracał z łupieżczej wyprawy,
Kolejną też krainę od Polski odłączył.
– Śląsk wraz z miastem Wrocławiem do Czech książę włączył.
...

Kończy się ta opowieść o księciu nieznanym,
Nazywanym w tradycji Bolkiem Zapomnianym,
Księciem, który w historii został przemilczany,
Który niszczył znak krzyża, przywracał bałwany.

– Czy książę był naprawdę? – Nikt nam już nie powie,
Czy Bolka obalili jacyś wielmożowie,
Czy mogli to być woje dowódcy Masława,
Czy też śmierć mu zadały wojska Brzetysława.
...

Gdy wiedzy nam brakuje, snujemy domysły,
Czy był pogański Bolko znad Warty lub Wisły.
– Był znad rzeki Bystrzycy. – Później się urodził.
– Ten Bolesław Otruty Polsce bardzo szkodził¹⁸⁵.
– Jest też drugi imiennik, też nie Zapomniany.
– Dewocyjny katolik – Bolek Zagmatwany¹⁸⁶.
...

*Gdy kraj Polan nad Wartą był całkiem zniszczony,
Cesarz wysłał Kaźkowi na pomoc legiony,
By ten władzę odzyskał, lecz tej opowieści.
Nie będę ciągnąc dłużej – tu się nam nie zmieści.*

Ruś zaś na wiele części będzie podzielona.
– Rozbite księstwa Rusi chan z Azji pokona.
...

Gdy Jarosław na Rusi odszedł do wieczności,
Bizancjum dyplomatę z Lateranu²⁰⁷ gości.
– Gdy budowę kościoła patriarcha odrzuca,
Legat w soborze Zofii klątwą go obrzuca²⁰⁸.
– Oburzony patriarcha dłużnym nie zostaje.
– Nie tylko papieskiego wysłannika łaje,
Lecz na całe papiestwo klątwę swą nakłada.
– Kościół – dzieło Chrystusa – nagle się rozpada²⁰⁹.

Gdy pycha się rozpycha, w ludzkich głowach siedzi,
Gniewają się na siebie bracia i sąsiedzi.
– W walce o dominację nikt nie ustępuje.
– Wśród hasań o miłości niezgoda panuje.
...

U nas książę Kazimierz ciągle kraj odnawia.
– Wciąż na zdobytych ziemiach nowe grody stawia.
– Kiedy się wydawało, że jeszcze porządzi,
Los ten, w końcu okrutny tak dla niego zrządzi,
Że jeszcze w sile wieku ten zwycięzca znany
Zostanie ostatecznie przez śmierć pokonany.

Pozostawi trzech synów²¹⁰: księcia Bolesława,
Którego też dostąpi majestatu sława
Swej korony królewskiej, a syn jego drugi²¹¹
Nie będzie miał w rządzeniu żadnej swej zasługi.

Najmłodszy z synów Mieszko, z książęcego rodu
Dość młodo, z nieznanego nam umrze powodu²¹².

*Ale o tym już będzie w kolejnej powieści.
Tu żaden z synów księcia już się nam nie zmieści.*

Rozdział siódmy:

BOLESŁAW ŚMIAŁY

Sit transit gloria mundi – tak się życie toczy,
Że po wielkim tryumfie klęska cię zaskoczy

Z Węgier ze swoim wojskiem na Ruś się wyprawił.
– Kuzyna znów osadził. – Tym czynem się wstawił.
Ale król się nie spieszył powracać do kraju.
– Tłukł się z wojskiem po stepach, bo w jego zwyczaju
Było ze swą drużyną nową szukać wojny.
– Lecz w kraju było wrzenie. – Lud był niespokojny.

– Gdy żony wojowników wciąż bez mężów były
– Z innymi się mężami zdrady dopuściły.
– Kiedy w zdradzieckich związkach te niewiasty żyły,
W efekcie cudzołóstwa – dzieci urodziły.

Gdy rycerze Śmiałego do domów wracali
– Oburzeni, nie swoje dzieci w nich zastali.
– Gdy przez długie miesiące w domach ich nie było,
Cudzych, nieślubnych dzieci raptem im przybyło!

– Kiedy król się dowiedział o rycerzy żonach,
Że obcych mężczyzn miały na zdradzieckich łonach
– Gdy przy piersiach trzymały swoje niemowlęta,
Król kazał im je zabrać i dać im szczenięta.
– Zaś niemowlęta sukom do karmienia dano²²⁶!

– Gdy ten okrutny rozkaz króla wykonano,
Wywołało to w kraju wielkie oburzenie,
Że król jest tak bezwzględny, że małe stworzenie
Nie jest nikomu winne. – Ten czyn niegodziwy
Jest godny potępienia. – Więc kiedy król mściwy
Karać niewierne żony tak okrutnie kazał
– W kraju był jeden człowiek, co sprzeciw okazał
I potępił niesławne królewskie wyczyny.

Król strasznie się oburzył. – Z tej właśnie przyczyny,
Że krakowski Stanisław²²⁷ zdołał się odważyć,
Tak majestat królewski publicznie podważyć

– Książę tułaczom z Pragi gościnę okazał,
Bo naród biznesmenów przebiegłość wykazał.
– Przychylność księcia złotem przybysze zdobyli,
Aby w kraju nad Wisłą już na wieki byli.

...

– Gdy po ośmiuset latach Arnold²⁶³ prosi Jana²⁶⁴,
By scena na obrazie była ukazana,
Mistrz Jan na zamówienie dzieło swoje tworzy,
Lecz wielu tym obrazem zagadek przysporzy.
– Gdy Beniamin z Tudeli²⁶⁵ do księcia przybywa,
Znowu mistyfikacja u Matejki bywa,
Bo żydowski podróżnik żył w następnym wieku.
– Lecz rozejrzyj się jeszcze, wnikliwy człowieku.
– Drzwi, których w Płocku wtedy w katedrze nie było²⁶⁶,
Są tutaj na obrazie. – Gdy tak się złożyło,
Że do płockiej katedry były wykonane
– Na wschód, do Nowogrodu zostały zabrane.
A kościół do katedry został wyniesiony,
Kiedy Bolesław Śmiały doczekał korony²⁶⁷.

...

W tym czasie, gdy Matejko dzieło swoje tworzył,
Nikt drzwi w płockiej katedrze jeszcze nie odtworzył.
– Gdy dopiero wiek prawie nam kolejny minął,
Płock z kopii drzwi brązowych nam wreszcie zasłynał.
– Gdy Millenium chrztu Mieszka w Polsce obchodzono,
Drugie drzwi do katedry płockiej sporządzono²⁶⁸.

...

Na obrazie, za księciem Sieciech się rozsiada.
– Jak Wołodia, gdy witał Donalda, sąsiada²⁶⁹.
– Szyderstwo palatyna widać gołym okiem,
A palatyn spogląda swym cynicznym wzrokiem
Na księcia, że on niby swoją władzę trzyma.
– Choć Sieciech na pozory też się trochę zżyma.

Rozdział dziewiąty:

BOLESŁAW KRZYWOUSTY

Gdy sympatii do rządów Hermana nie żywił,
Grymas gniewu dość znacznie gębę mu wykrzywił

Żeby się przed cesarzem nasz książę ukorzył,
Wysłał mu trzystu wojów i hołd jemu złożył.

Gdy posła Skarbimira cesarz chciał przekonać,
Że wraz ze swoją armią będzie mógł pokonać
Księcia Polski. – By książę mu się szybko poddał,
Zabraną ojcowizną swemu bratu oddał.
– By przed jego potęgą książę się ukorzył,
Cesarz skrzynię ze złotem przed posłem otworzył.

– Gdy Skarbimir zobaczył skrzynię pełną złota,
W której były przeróżne, drogocenne wota,
Zdjął swój pierścień. Następnie do skrzyni go wrzucił.
– Cesarzowi kult złota i skarbów zarzucił,
Że Polacy, choć złota także sporo mają,
Bardziej metal żelazo od złota kochają.
– A złoto niech do złota tutaj powędruje²⁸⁴.

– Cesarz w niemieckiej mowie posłowi dziękuje.
– Gdy pierścień Skarbimira do klejnotów wpada,
Cesarz niemiecki Henryk „Hab dank” wypowiada.

Gdy się odmową księcia Henryk Piąty zżymał,
Skarbimir słowa „Hab Dank” w swym herbie otrzymał.
I chociaż znak literę „W(u)” nam przypomina,
Habdankiem się wyróżnia rycerza rodzina²⁸⁵.

Bolesław ultimatum cesarskie odrzucił.
Do wyprawy nad Bałtyk niebawem powrócił.
– Lecz kiedy Krzywousty na Pomorze wkroczył,
Cesarz naszego księcia zupełnie zaskoczył.
– Obległ Głogów nad Odrą. – Gród dzielnie się bronił,
Bo poddać się Niemcowi Bolesław zabronił.

Niemcy podstępnie młodych zakładników wzięli.
– Do machin przywiązali. – Chłopczy poginęli.

Wykaz postaci

wymienionych w Kronice Polskiej:

1. Św. Adalbert – arcybiskup Magdeburga, p. 63.
2. Almos – książę węgierski, p. 278.
3. Andrzej I – król Węgier, p. 202.
4. Andrzej Świerad – pustelnik, p. 161.
5. Anna – księżniczka bizantyjska, żona Włodzimierza I, księcia Rusi, p. 86.
6. Barnaba – zakonnik kameduła, p. 129.
7. Bela I – król Węgier, p. 198, p. 215, p. 318.
8. Bela II Ślepy – król Węgier, p. 304, p. 317.
9. Św. Benedykt Męczennik – pustelnik, uczeń Andrzeja Świerada, p. 162, p. 163.
10. Bernard Hiszpan – misjonarz do Pomorza, p. 302.
11. Bezprym – książę węgierski, p. 98.
12. Bolesław I Chrobry – książę i król Polski, p. 97.
13. Bolesław II Szczodry – Śmiały – książę i król Polski, p. 210, p. 213, p. 225.
14. Bolesław III Krzywousty – książę Polski, p. 247.
15. Bolesław Kędzierzawy – syn Bolesława Krzywoustego, p. 311.
16. Bolesław Pobożny – książę Czech, p. 76.
17. Bolesław Rudy – książę Czech, p. 127.
18. Bolesław Srogi (Okrutny) – książę Czech, p. 42.
19. Bolesław Zapomniany – legendarny książę polski, p. 178.
20. Święci Borys i Gleb – synowie księcia Rusi Włodzimierza, p. 149.
21. Borzywoj I – książę Czech, p. 20.
22. Borzywoj II – książę Czech, p. 276.
23. Św. Brunon z Kwerfurtu – misjonarz, p. 143.
24. Brzetysław I – książę Czech, p. 183.
25. Brzetysław II – książę Czech, p. 259.
26. Św. Cyryl-Konstanty – apostoł Słowian, p. 15.
27. *Chrobry* – zob. Bolesław Chrobry, p.97.
28. Czibor – brat Mieszka I, p. 52.
29. Dietmar (Thietmar) – biskup praski, p. 69.
30. Dobrawa – księżniczka czeska, żona Mieszka I, księcia Polan, p. 64.
31. Dobromir – książę słowiański, teść Bolesława Chrobrego, p. 100.
32. Dobroniega – księżniczka ruska, żona Kazimierza Odnowiciela, p. 191.
33. Drahomira – księżna czeska, p. 39.
34. Dytryk – książę, kuzyn Mieszka II, p. 176.
35. Ekkehard – margrabia Miśni, p. 73, p. 124.
36. Emeryk (Imre) – książę węgierski, p. 135, p. 137, p. 138, p. 199.
37. Emnilda – żona Bolesława Chrobrego, p. 99.
38. Eryk I Zwycięski – król Szwecji, p. 91.
39. Gall Anonim – umowna nazwa kronikarza, p. 290-291.
40. Gejza – książę Węgier, p. 88.

Przypisy

Osoby wymienione w wykazie postaci są zaznaczone tłustym drukiem

1. Chodzi o syna Ziemomysła, księcia **Mieszka I**, panującego w Polsce w l. 960(?)–992, któremu będzie poświęcony Rozdział drugi.
2. Anonimowy mnich, nazwany **Geografem Bawarskim**, spisujący w 845 r. grody w Europie Środkowej na zlecenie króla Ludwika II Niemca.
3. **Ludwik II Niemiec** – wnuk cesarza Karola Wielkiego, król wschodnio-frankijski, według tradycji – pierwszy władca Niemiec, panujący w l. 843–876.
4. **Karol Wielki** – król Franków w l. 768–800, cesarz rzymski w l. 800–814.
5. Geograf Bawarski. Zob. przypis nr 2.
6. **Popiel** – legendarny władca Goplan w połowie IX w., obalony na skutek buntu kmieci.
7. **Piast** – założyciel dynastii, panującej w państwie Polan i Polsce od IX do XIV w.
8. *Ungare* – łaciński termin przez Geografa Bawarskiego, oznaczający Węgrów.
9. Madziarzy – nazwa Węgrów, pochodząca od ich oryginalnej nazwy *Magyar*.
10. Wielka Morawa – państwo słowiańskie, powstałe w Europie Środkowej w IX w.
11. *Rocznik z Fuldy* – zbiór tekstów z różnych klasztorów, opisujący historię Europy w l. 714–901.
12. Mnich z Ratzbony – uczyony, nazywany Geografem Bawarskim. Zob. przypis 2.
13. **Rudolf** – domniemany autor *Rocznika z Fuldy*, który miał być przez niego prowadzony w l. 838–863.
14. **Wiślimir** – według tradycji książę Państwa Wiślan, założyciel Wiślicy.
15. **Św. Cyryl-Konstanty** – apostoł Słowian, patron Europy, dokonujący przekładu *Biblii* z greki na język słowiański, żyjący w l. 827–869.
16. **Św. Metody** – apostoł Słowian, patron Europy, żyjący w l. 815–885.
17. **Świętopełk I** – bratanek księcia Rościława, potężny władca Państwa Wielkomorawskiego, panujący w l. 871–894.
18. **Konstanty** – drugie imię św. Cyryla, Apostoła Słowian. Zob. przypis 15.
19. **Papież Jan VIII** – sprawujący władzę w l. 872–882, zamordowany.
20. **Borzywoj I** – pierwszy książę Czech z dynastii Przemyślidów, zm. około 889 r.
21. **Spitygniew I** – syn Borzywoja, książę Czech w l. 891–915.
22. Velehrad – miasto w południowo-wschodnich Morawach, dawna stolica państwa Wielkomorawskiego.
23. Wielka Morawa – nazwa państwa Wielkomorawskiego. Zob. przypis 10.
24. Ochryda – ośrodek misji chrześcijańskiej w końcu IX w., znajdujący się obecnie w Macedonii Północnej, nad Jeziorem Ochrydzkim.
25. Bużanie – plemię, zamieszkujące ziemie nad Bugiem, utożsamiane z Wołynianami.
26. Lędzianie – plemię, zamieszkujące ziemie obecnej Polski południowo-wschodniej.
27. Łysa Góra – pierwotna nazwa Świętego Krzyża w Górach Świętokrzyskich, obecnie nazwa szczytu 595 m n.p.m.
28. Świst, Poświst i Pogoda – trzy bóstwa pogańskie, czczone na Łysej Górze (na Świętym Krzyżu). Dlatego też kościół w tym miejscu otrzymał wezwanie Świętej Trójcy.

- skiego Anonymusa, z piórem w ręce. Turyści łapią za pióro kronikarza, co ma być dobrą wróżbą w pisaniu prac naukowych i twórczości literackiej.
295. Wniosek o pomnik Lecha Kaczyńskiego w Lublinie został przegłosowany w radzie miasta głosami radnych z PO.
 296. Pieśń, zapisana w kronice Galla Anonima, przetłumaczonej przez Romana Grodeckiego, została zaśpiewana przez Czesława Niemena, który stylizował jej wykonanie na średniowiecznym, wojennym songu.
 297. Dwa lata po śmierci księżnej Zbysławy, w 1115 r. książę Bolesław Krzywousty ożenił się ze szwabską księżną, Salomeą z Bergu, zmarłą w 1144 r. Zob. przypis 308.
 298. W 1117 r. z nieznanymi nam dokładnie przyczynami książę Bolesław Krzywousty kazał oślepić swojego dowódcę i wcześniej wiernego sługę, Skarbimira Awdańca.
 299. **Wołodar** – syn Roścysława, ruski książę rezydujący w Przemyślu.
 300. **Piotr Włast**, nazywany też Włostowicem (synem Własta) – palatyn na dworze Bolesława Krzywoustego i Władysława II Wygnanca, okrutnie okaleczony przez księcia Władysława – oślepieniem i obcięciem języka. Zmarł w 1153 r.
 301. **Warcisław I** – książę pomorski z rodu Gryfitów, który w 1122 r. złożył Bolesławowi Krzywoustemu hołd lenny. Zmarł w 1135 r.
 302. **Bernard Hiszpan** – ascetyczny misjonarz, wysłany do pogańskich Pomorzan, wzbudzający wśród nich śmiech. Przed pobiciem go lub śmiercią chronili go sami pogańscy kapłani, bojąc się zemsty księcia Bolesława Krzywoustego.
 303. Św. Otton z Bambergu – biskup, dokonujący chrystianizacji Pomorzan, przekonując ich do nowej religii przepychem. Zob. przypis 254.
 304. **Bela II** – syn Almosa, wnuk króla Węgier Gejzy, Król Węgier w l. 1131-1141.
 305. **Św. Norbert** – arcybiskup Magdeburga, założyciel zakonu norbertanów. Dążył do likwidacji polskiego arcybiskupstwa w Gnieźnie, chcąc polski Kościół podporządkować metropolii niemieckiej. Zmarł w 1134 r.
 306. **Innocenty II** – papież w l. 1130-1143.
 307. **Lotar III** – syn hrabiego Gerharda von Supplinburga, książę Saksonii, król i cesarz Niemiec w l. 1125-1137.
 308. **Salomea Szwabska** (z Bergu) – druga żona księcia Polski Bolesława Krzywoustego, urodziła 13 dzieci. Zob. przypis 297.
 309. **Henryk Sandomierski** – syn Bolesława Krzywoustego i księżnej Salomei. Po śmierci ojca otrzymał w testamencie Ziemię Sandomierską. Zginął w czasie walk z Prusami w 1166 r.
 310. **Władysław II Wygnaniec** – syn Bolesława Krzywoustego i księżnej Zbysławy, książę Polski senior w l. 1138-1146. Wygnany z kraju przez młodszych, przyrodnych braci, macochę i możnych. Zmarł na wygnaniu w Niemczech w 1159 r.
 311. **Bolesław Kędzierzawy** – syn Bolesława Krzywoustego i księżnej Salomei, zwierzchni książę w Polsce w l. 1146-1173.
 312. **Mieszko III Stary** – syn Bolesława Krzywoustego i księżnej Salomei, zwierzchni książę w l. 1173-1177. Zm. w 1202 r. jako książę Wielkopolski.
 313. Gryfici – ród książęcy, panujący na Pomorzu.